TILSYNSUTVALGET
FOR DOMMERE

Tilsynsutvalget for dommere har i møte den 3. februar 2016 truffet vedtak i

Sak nr:	15-065 (arkivnr: 15/921)
Saken gjelder:	Klage fra politiinspektør Harald Holmsen på tingrettsdommer Petter Jean Johnsen ved Nedre Romerike tingrett.
Utvalgsmedlemmer:	Unni Sandbukt (leder) Randi Grøndalen Jeppe Normann Svein J. Magnussen Turid Ellingsen
Offentlighet:	Vedtaket er offentlig, jf. offentlighetsloven § 3.
Vedtak:	Tingrettsdommer Petter Jean Johnsen gis kritikk for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk.

Sekretariatet for Tilsynsutvalget for dommere
Postadresse Domstoladministrasjonen Postboks 5678 Sluppen 7485 Trondheim
Besøksadresse Dronningensgt. 2
Telefon 73 56 70 00
E-post tilsynsutvalget@domstol.no

Innledning:

Ved brev av 10. juli 2015 har politiinspektør Harald Holmsen inngitt klage på tingrettsdommer Petter Jean Johnsen ved Nedre Romerike tingrett. Klagen gjelder dommeradferd under hovedforhandlingen i tre ulike straffesaker der Holmsen var aktor. Klagen er forelagt tingrettsdommer Johnsen, som ved brev av 14. august 2015 har avgitt uttalelse.

Utvalget har videre innhentet uttalelse fra domstolleder ved Nedre Romerike tingrett, samt forsvarerne, bistandsadvokat og meddommere i de aktuelle sakene. I klagen var det klippet inn uttalelser fra to av tilhørerne i en av sakene, en politifullmektig og en politihøyskolestudent. Utvalget hentet inn uttalelsene direkte fra disse tilhørerne.

Klagen er supplert ved e-poster den 18. august og 4. september 2015. Innklagede har kommet med en supplerende uttalelse den 19. oktober 2015.

I e-post av 4. september 2015, ba klager om at utvalget innkalte partene til muntlig forklaring. Utvalget etterkom anmodningen. Partene møtte og ga muntlig forklaring til utvalget den 9. desember 2015. Saken ble deretter tatt opp til avgjørelse og ble endelig behandlet i ekstraordinært møte 3. februar 2016.

Saksfremstilling:

Klagen er relatert til tingrettsdommer Johnsens prosessledelse i straffesaker. Det er påpekt flere generelle trekk ved dommerens administrering over en lengre tidsperiode, men klagen er først og fremst rettet mot prosessledelsen i tre ulike straffesaker som ble gjennomført i perioden 23. februar til 13. mai 2015. Politiinspektør Holmsen var aktor i disse sakene. Sakene omtales heretter som sak 1, 2 og 3.

Klager – politiinspektør Harald Holmsen – har i hovedsak vist til følgende:

Han har over flere år opplevd dommerens prosessledelse som kritikkverdig. Dette gjelder både enkeltepisoder og totalinntrykket av dommerens opptreden i retten. Johnsen utviser manglende respekt for rettens aktører, og hans opptreden fremmer ikke rettens verdighet eller den alminnelige tilliten til domstolene. Han har flere ganger opplevd at dommeren herser med advokater og forsvarere. Advokatene er imidlertid forsiktige med å ta til motmæle, fordi de er avhengige av den lokale domstolen for å få oppdrag.

Han var aktor i sak 1 som gjaldt gjentatt voldskriminalitet. I prosedyren omtalte han tiltalte som voldsforbryter. Saken gjaldt flere voldsposter, og tiltalte skulle få sin åttende dom. Uttrykket ble brukt for å beskrive tiltalte og var ikke ment å være krenkende. Både Høyesterett og lagmannsretten bruker dette uttrykket i voldssaker. Verken tiltalte eller forsvareren reagerte på uttrykket, men dommeren valgte likevel å slå ned på ordbruken. Dommeren påpekte videre at han (aktor) også tidligere hadde kommet med lignende karakteristikker i retten. Det fremgår av uttalelsen fra meddommer Svenneby at dommeren også hadde påpekt dette til meddommerne på bakrommet.

Han reagerte på dommerens avbrytelse og bemerkning i retten og tok episoden opp med dommeren pr. e-post etter hovedforhandlingen. Han bestrider at han opptrådte nedlatende og respektløst i forbindelse med irettesettingen fra dommeren. Det er helle ikke riktig at han har kommet med negative karakteristikker i tidligere straffesaker. Han vet ikke hva dommeren bygger dette på, og han reagerer på at dommeren trekker inn dette i forbindelse med hans prosedyre.

Forsvareren har uttalt at hun aldri har hørt at noen har klaget på dommerens ledelse. Dette er ikke riktig, da han tidligere har diskutert dommerens prosessledelse med forsvareren.

Sak 2 gjelder dommerens opptreden overfor fornærmede, ett vitne og en meddommer.
Da fornærmede skulle avgi personalia og vitneforklaring, virket det som dommeren hadde visse antipatier mot fornærmede. Dette fremkom ved en mer kritisk tilnærming til fornærmede enn til tiltalte.

Fornærmede var ikke etnisk norsk og snakket med aksent. Da fornærmede oppga sin adresse, oppfattet ikke dommeren hva som ble sagt. Da den kvinnelige meddommeren ville bistå, ba dommeren henne tie stille.

Dommeren overtok raskt avhøret av fornærmede. Det var enkelte ting fornærmede ikke husket, og dommeren minnet ham om vitneansvaret hele tre ganger. Klager reagerte sterkt på dommerens prosessledelse og avhør av fornærmede. Dommeren var for pågående, skarp og aggressiv og grensende mot partisk til fordel for tiltalte.

Dommeren viste videre sin oppfatning av fornærmede ved å sukke og smile. Det gjorde han også under forklaringen til et politivitne.

Holmsen har vedlagt uttalelser fra to tilhørere i sak 2: Politifullmektig Birgitte M. Weyde og politihøyskolestudent Miriam Røykaas.

Det fremgår av uttalelsen til Weyde at hun mener at dommeren opptrådte partisk og til tider uprofesjonelt, herunder at dommeren hadde større sympati med tiltalte enn aktor og fornærmede. Hun oppfattet situasjonen slik at dommeren ikke "ville" høre eller forstå hva fornærmede sa når han oppga personalia. Meddommeren som forsøkte å videreformidle hva som ble sagt fikk en irettesettelse fra dommeren. Under hovedforhandlingen merket hun seg at dommeren hadde en kritisk holdning til aktor og fornærmede. Dette fremkom gjennom blikk, ansiktsmimikk og kroppsspråk.

Røykaas har bemerket at dommeren ikke hørte etter når fornærmede oppga personalia, og at han var vel krass/ streng/ sint/ utålmodig i stemmen mot fornærmede. Fornærmede snakket klart og tydelig. Når en av meddommerne gjentok hva som ble sagt, ba dommeren henne om å være stille.

Dommeren hadde en negativ tone til fornærmede og til et politivitne. Det virket som han ikke var interessert i å høre på hva de sa. Han "sukket", virket utålmodig, smålo og gliste når fornærmede og politivitnet forklarte seg.

I sak 3 er det dommerens behandling i retten av forsvareren og han selv som er kritikkverdig. Han mener videre at dommerens opptreden i etterkant av hovedforhandlingen er i strid med kravet til korrekt opptreden og kravet til diskresjon om rettens forhandlinger og domsresultatet.

Han reagerte for det første på at dommeren unngikk blikkontakt med ham ved oppstarten av hovedforhandlingen. Dommeren så og hilste på de fleste, unntatt ham. Å unngå blikkontakt er en billig hersketeknikk og dårlig folkeskikk og bør ikke forekomme i norsk rett. Som representant for påtalemyndigheten forventer han å bli møtt med et visst minimum av respekt.

Han reagerte videre på dommerens svært pågående holdning i forhold til aktor og forsvarer. Dommerens opptreden, der avbrytelser er en gjennomgangstone, kan gå ut over sakens opplysning. Alle avbrytelser og korrekser medfører usikkerhet og kan føre til at ytterligere

spørsmål ikke blir stilt. Dommeren tar stadig opp nødvendigheten av vitnene og ønsker frafall av vitner i størst mulig grad.

Ved ett tilfelle under forsvarerens eksaminering, snudde dommeren seg mot bistandsadvokaten og ham selv, samtidig som dommeren gapte med munnen, himlet med øynene og ristet på hodet. Han finner dommerens opptreden og kroppslige reaksjoner upassende, lite tillitsvekkende og uverdig.

Det utspant seg videre en episode etter at hovedforhandlingen var avsluttet. Noen minutter etter at saken var tatt opp til doms, ba dommeren om at forsvareren og bistandsadvokaten ble med ut på gangen. Da han spurte om ikke han også skulle bli med, så fikk han det. Dommeren opplyste på gangen at han hadde merket seg at partene skulle på familievernkontoret om noen dager. Han ba advokatene om å videreformidle til partene at det ikke var aktuelt med den strenge straffen som aktor hadde påstått.

Han reagerte på at dommeren ville videreformidle sine tanker om straffen uten at aktor skulle ta del i dette. Dommeren fulgte heller ikke de vanlige prinsipper for avsigelse av dommer. Dette er et klart brudd på prinsippet om diskresjon og kravet til at rettens rådslagning skal skje for lukkede dører.

Han mener etter dette å ha sannsynliggjort for utvalget at tingrettsdommer Johnsen har opptrådt kritikkverdig, ved å utvise manglende respekt for aktører og vitner i form av avbrytelser, sure bemerkninger og tendensiøs forskjellsbehandling. Dette er et gjennomgående problem i alle rettssakene der Johnsen er administrator.

Innklagede – tingrettsdommer Petter Jean Johnsen – har i hovedsak vist til følgende:

Holmsen har i klagen kommet med flere nedsettende og krenkende bemerkninger om hans prosessledelse. Han tar avstand fra polemikken i klagen. Han bemerker på generelt grunnlag at Holmsen mangler den nødvendige forståelse for den objektivitet man med rimelighet kan forvente av en aktor i straffesaker.

Det er et tilbakevendende tema vedrørende Holmsens eksaminering av tiltalte og vitner, at hans gjengivelser av faktum og forklaringer er upresise og til dels feilaktige. Dette krever en viss grad av overvåkenhet fra administrators side.

Hans inngripen i aktørenes utspørring av tiltalte og vitner, skjer fordi han som dommer har ansvaret for sakens fullstendige opplysning. Han skal også sørge for at avhørene skjer på en forsvarlig og respektfull måte. Det er mulig han er mer aktiv enn andre dommere og har et kroppsspråk som er lett å lese. Han har sikkert et forbedringspotensial på dette punktet. Han har imidlertid ikke mottatt negative tilbakemeldinger på sin prosessledelse fra andre hold, heller ikke i forbindelse med kollegaveiledning. Han erkjenner også at han kan være utålmodig, dette er både hans beste og dårligste side. Han har også tenkt at han kan være for uformell og at han smiler for mye, noe som kan bli misforstått.

I sak 1 reagerte han umiddelbart på aktors ordbruk i prosedyren, men har forståelse for uenigheten på dette punktet. Det han reagerer mest på, er måten aktor svarte på: "jeg hører hva du sier" sammenholdt med kroppsspråket. Han oppfattet aktors reaksjon på hans inngripen som nedlatende, avvisende og respektløs. Det ble en ladet stemning etter tilrettevisningen, noe som gjorde det nødvendig å gi en forklaring til meddommerne i etterkant.

Holmsens anførsel om at han hadde visse antipatier mot fornærmede i sak 2, overfor en mann med ikke etnisk norsk bakgrunn, er sjikanøs og uten rot i virkeligheten. Det er rettens ansvar å minne om vitneansvaret når et vitne står i fare for å bli tatt for falsk forklaring. Slik han vurderte det, var det ikke mulig at fornærmede kunne forklare seg sannferdig. Det stemmer sikkert at han foreholdt ham vitneansvaret flere ganger. Aktor jobbet i motbakke i denne saken, og han vurderte det som viktig å være kritisk i forhold til bevisene.

Han husker ikke episoden med meddommeren, men bestrider ikke at det kan være riktig at han avbrøt for å kunne høre fornærmede da han oppga sine personalia.

Han bestrider at han i sak 3 bevisst unnlot å ha blikkontakt med Holmsen ved oppstarten av hovedforhandlingen.

Det var en krevende sak både mht faktum og juss. Han husker ikke konkrete ting fra prosessledelsen, men det forsvareren uttaler kan godt stemme.

Saken krevde en varsom hånd under rettsforhandlingen. Tiltalte og fornærmede har to felles barn, og fornærmede var lei seg for at det hadde blitt en straffesak. Hun ønsket å få til et samarbeid med tiltalte av hensyn til barna. Tiltalte var fysisk stor, men strevde psykisk og fremsto som sykelig sjalu. Fornærmede fremsto ikke som underdanig. Han tenkte at dette ikke burde ha vært en straffesak, kun en familiesak. Partene skulle på familievernkontoret noen dager etter hovedforhandlingen. Dersom aktors straffepåstand ble hengende over dem, ville forhandlingene på familievernkontoret bli anstrengt. Han og meddommerne var i fortløpende kontakt vedrørende bevisene og alvoret i saken. De hadde en felles oppfatning om at aktors påstand om straff oversteg det de mente var riktig reaksjon. De snakket derfor sammen i ca. fem minutter, og uten å konkludere på hva de mente var riktig straff, fant de det riktig å gi en tilbakemelding til partenes advokater. Dette er utradisjonelt, men der og da var det en velfundert og riktig adferd fra rettens side. Årsaken til at aktor ikke ble invitert inn i denne samtalen, var at han burde "spares" for å bli møtt med rettens vurdering ansikt til ansikt med forsvarer og bistandsadvokat. Da aktor selv inviterte seg inn i samtalen, hadde han ingen motforestilling til at også han fikk den samme informasjonen. Han har ingen forståelse for at dette strider mot etiske prinsipper.

Han har ikke noe motsetningsforhold til aktor. Han blir, og vil bli, behandlet som alle andre. Klager er en krevende aktor å møte, men han ønsker ut over dette ikke å karakterisere ham ytterligere.

Forsvarer i sak 1 – advokat Gunhild Lærum – har i hovedsak uttalt følgende:

Hun kjenner seg ikke igjen i klagen. Klagen oppleves som tendensiøs, og som uttrykk for et personangrep på dommeren. Hennes oppfatning av dommeren er at han har en effektiv, ryddig og respektfull ledelse.

I det aktuelle rettsmøtet ble dommeren oppfattet som tydelig og klar. Hun har aldri hørt noen klage på dommerens ledelse. Hun opplever at dommeren behandler alle med respekt og verdighet.

Påstanden om at dommeren herser med advokater/ forsvarere, og at disse er forsiktige med å ta dette opp på grunn av egen vinning, faller på sin egen urimelighet. Ingen av de faste forsvarerne ved domstolen har problemer med sakstilgangen.

Klagen mot dommeren oppleves som utidig, og støttes ikke.

Meddommer i sak 1 – Gro Svennebye – har i hovedsak uttalt følgende:

Hun husker forholdene og kommentarene som er omtalt i klagen. Hun merket seg underveis i saken avbrytelsen av aktor og kommentarene. De fremsto som spisse, og hun merket seg i den forbindelse aktors reaksjon og kommentar. Hun reagerte ikke på aktors ordbruk, og avbrytelsen fremsto som underlig og påvirket klimaet i saken.

På meddommerrommet etterpå sa dommeren at han kjente til aktor fra før, underforstått at dommeren hadde grunn til å stoppe aktor. Dommeren grunnga ikke dette ytterligere.

Dommeren fremsto for øvrig som ryddig, men med tydelig autoritet. Hun opplevde heller ikke aktor eller de andre aktørene som uryddige eller uhøflige.

Forsvarer i sak 2 – advokat Cato Johannessen – har i hovedsak uttalt følgende:

Slik klagen fremstår, synes det som om aktor ikke har tatt innover seg at frifinnelsen skyldes at det i retten ikke ble ført tilstrekkelig bevis for tiltaltes skyld.

Det var i denne saken nødvendig at forsvarer og dommer var pågående ovenfor fornærmede. Dommeren var ikke mer nærgående enn normalt. Han deler ikke aktors kritikk av dommeren i forhold til behandlingen av fornærmede.

Han erindrer ikke at dommeren var nedlatende mot den kvinnelige meddommeren. Han har heller ikke registrert at dommeren behandlet et vitne ufint ved å sukke og smile under vitneforklaringen.

Han har ikke reagert på noe negativt ved prosessledelsen. Saken ble gjennomført på en profesjonell og ryddig måte. Saken led under mangelfull etterforskning.

Han kjenner seg ikke igjen i klagers generelle kommentarer om hva andre aktører mener om dommerens prosessledelse. Han oppfatter kritikken som lite balansert og et uttrykk for at klager vil ta dommeren på bakgrunn av tidligere uenigheter.

Dommer er en aktiv administrator, som styrer effektivt, og ved behov stiller kritiske spørsmål til aktor, forsvarer, tiltalte, fornærmede og vitner. Han har aldri opplevd at dommeren ikke har behandlet aktører og parter/ vitner med respekt.

Meddommer i sak 2 – Oddvar Henning – har i hovedsak uttalt følgende:

Han hadde ikke opplevelsen av at dommeren hadde antipatier mot fornærmede.

Han oppfattet ikke at dommeren ba den andre meddommeren om å tie stille.

Han kan ikke huske at det ble utøvd aggressiv prosessledelse eller noen form for partisk ledelse. Han oppfattet ikke dommeren slik at han viste en negativ holdning til vitnet.

Visse "språkproblemer" medførte at noen spørsmål måtte gjentas flere ganger. Han oppfattet ikke at dette ble stilt i noen form for krass tone.

Forsvarer i sak 3 – advokat Per Ragnar Holther-Andersen – har i hovedsak uttalt følgende:

Han kan til en viss grad være enig med klager. Han opplevde dommerens prosessledelse som autoritær, og at han var svært rask til å bryte inn når aktørene stilte spørsmål.

Han opplevde samtidig dommeren som kunnskapsrik og faglig kompetent, og tilskriver hans noe krasse prosessledelse som et utslag av ønske om å verne fornærmede og tiltalte mot "overivrige" prosessfullmektiger.

Han har samlet sett ikke noe å utsette på dommerens gjennomføring av saken.

Bistandsadvokat i sak 3 – advokat Ole Edvard Hagen – har i hovedsak uttalt følgende:

Han merket seg ikke om det var et motsetningsforhold mellom aktor og dommeren, og om dette ga seg utslag i den aktuelle hovedforhandling.

Det medfører riktighet at aktor og forsvarer ble avbrutt en del ganger under hovedforhandlingen, herunder når de skulle stille spørsmål til tiltalte/vitner. Ideelt sett kunne dommeren ha utvist noe større grad av tålmodighet.

Det er også riktig at forsvarer og bistandsadvokat ble kontaktet av dommeren etter hovedforhandlingens avslutning, og at aktor i utgangspunktet ikke ble invitert med.

Når det gjelder denne kontakten, er det hans oppfatning at dommeren bidro til en hensiktsmessig behandling av saken sett ut fra et videre perspektiv. Dommeren presiserte at han ikke hadde for vane å ta slik kontakt, men at det i denne saken forelå særegne omstendigheter som skapte et behov for avklaring før partenes møte på familievernkontoret.

Meddommer i sak 3 – Thomas Ramstad – har i hovedsak uttalt følgende:

Han merket seg at det kunne være vanskelig å få blikkontakt med dommeren. Det skyldes at han er flittig til å ta notater. Notatene viste seg senere å være uvurderlige når både aktor og forsvarer husket feil hva aktørene hadde sagt og ikke sagt.

Han oppfattet ikke at dommeren ønsket frafall av vitner i størst mulig grad, men en nøktern og bevisst bruk av vitner.

Hans mimikk kan ikke legges til grunn for tolkning verken den ene eller andre veien.

Dommeren og meddommerne ble raskt enige om at aktors påstand om straffeutmåling var for streng, og at dette kunne formidles tiltalte for å lette den psykiske belastningen noe. Selv om det ikke ble diskutert, har han ikke mistanke om at dommeren ønsket å tilbakeholde informasjon fra aktor.

Meddommer i sak 3 – Gro Ellinor Sletner Bjørklund – har i hovedsak uttalt følgende:

Hun reagerte ved enkelte anledninger på arrogant oppførsel fra dommerens side overfor advokatene i saken.

Mot meddommerne var dommeren ryddig og ikke til å misforstå.

Domstolleder – sorenskriver Bernt Bahr – har i hovedsak uttalt følgende:

Han har ikke førstehåndskunnskap om de forhold klagen gjelder, og kan derfor ikke bidra til å opplyse saken.

Han er overrasket over påstandene i klagen. Han har i sin tid som sorenskriver ikke mottatt henvendelser fra advokater, aktorer eller andre som har indikert at tingrettsdommer Johnsen ikke har vist respekt for rettens aktører, eller at han har opptrådt i strid med god dommerskikk.

Tilsynsutvalget for dommere ser slik på saken:

Tilsynsutvalget legger til grunn at saken er klar for realitetsbehandling.

Tilsynsutvalget for dommere kan treffe vedtak om disiplinærtiltak dersom en dommer forsettlig eller uaktsomt overtrer de plikter som stillingen medfører, eller for øvrig opptrer i strid med god dommerskikk, jf. domstolloven § 236 første ledd.

Fristen for å klage en dommer inn for Tilsynsutvalget er tre måneder etter at forholdet fant sted, eventuelt tre måneder etter at klageren ble kjent med eller burde vært kjent med dette forholdet, jf. domstolloven § 237 fjerde ledd. Den delen av klagen som gjelder sak 1 er inngitt vel tre måneder etter at forholdet fant sted, mens de to andre sakene ligger innenfor fristen.

Selv om klagefristen er utløpt, kan Tilsynsutvalget ta en sak til behandling, jf. domstolloven § 237 tredje ledd. Tilsynsutvalget har kommet til at sak nr. 1 skal tas behandling sammen med sak 2 og 3. Begrunnelsen for dette er at de tre sakene i hovedsak gjelder samme forhold og er nært knyttet til hverandre i tid.

Klager har anført dommeren har opptrådt i strid med god dommerskikk i forbindelse med prosessledelsen i tre straffesaker samt i form av kontakt med aktørene om straffespørsmålet i etterkant av en hovedforhandling.

I forarbeidene til domstolloven kap. 12, er det nærmere beskrevet hva som skal være retningsgivende for utvalgets vurdering av dommeratferd.

Utvalget viser bl.a. til Ot.prp. nr. 44 (2000-2001) side 199 hvor følgende er uttalt:

> God dommerskikk har å gjøre med hvordan en dommer utfører sine oppgaver. God dommerskikk er knyttet til en rekke forhold. For det første vil dommerens opptreden i retten være gjenstand for vurdering. I den forbindelse kan spørsmål om møteledelse, opptreden overfor parter, vitner og andre aktører være av betydning.

Det er en viktig rettesnor for Tilsynsutvalget om det er påvist forhold som er egnet til å svekke tilliten til domstolene og dommerne, jf. Ot.prp. nr. 44 (2000-2001) side 174.

Innledende merknader om sakens bakgrunn:
Forholdet mellom politiinspektør Holmsen og tingrettsdommer Johnsen har vært et tema siden 2003. Holmsen aktorerte da en større straffesak som hadde overtatt på kort varsel, der Johnsen var dommer. Holmsen har anført at dommeren behandlet ham kritikkverdig i denne rettssaken, og at han siden har opplevd seg dårlig behandlet av innklagede i rettssalen. Holmsen opplever at dommeren er arrogant og krass og kommer med mange avbrytelser i forhold til ham. Han har

videre påpekt at det er flere aktorer og advokater som opplever dommerens prosessledelse som ubehagelig, men at ingen tør å stå frem med sine erfaringer. Han føler derfor at han gjør dette på vegne av flere.

Dommeren mener på sin side at aktor generelt har en uryddig og lite objektiv stil i retten, herunder at han legger inn forutsetninger og subjektive oppfatninger av bevisførselen når han stiller spørsmål, og at det er svært krevende å administrere saker der Holmsen er aktor. Disse forhold danner etter Tilsynsutvalgets vurdering et bakteppe for saken. Utvalget vil komme nærmere tilbake til dette i den samlede vurderingen av saken.

Utvalget går nå over til å se nærmere på de tre straffesakene som er omhandlet i klagen.

SAK 1:
Det sentrale klagepunktet i sak 1 gjelder dommerens inngripen i aktors prosedyre. Partene er i det vesentlige enige om de faktiske forhold. Utvalget legger til grunn at dommeren reagerte på at aktor benevnte tiltalte som voldsforbryter i prosedyren. Han grep derfor inn og irettesatte aktor for ordbruken. Tingrettsdommer Johnsen har forklart at han grep inn, fordi han mente ordbruken var unødvendig og nedlatende i forhold til tiltalte som hadde tilstått.

Tilsynsutvalget legger videre til grunn at dommeren i samme hendelse uttalte at aktor hadde kommet med slike karakteristikker i retten tidligere. Dommeren har ikke bestridt denne uttalelsen. Han har videre bekreftet at han omtalte aktors væremåte til meddommerne på bakrommet etterpå, jf. uttalelsen fra den ene meddommeren.

Tingrettsdommer Johnsen har i sin uttalelse påpekt at han ikke reagerte mest på Holmsens omtale av tiltalte, men på hans reaksjon på selve avbrytelsen ("Jeg hører hva du sier"). Han oppfattet aktors utsagn og kroppsspråk som respektløst.

Politiinspektør Holmsen er uenig med dommeren i at ordbruken var krenkende for tiltalte, sett hen til de reelle forhold i saken. Han har også vist til at det er vanlig å bruke begrepet voldsforbryter i slike saker, både i lagmannsrett og Høyesterett, og at dette er en beskrivelse og ikke en nedsettende karakteristikk.

Holmsen oppfattet dommerens inngripen og etterfølgende bemerkning om hans opptreden i retten som krenkende.

Det fremgår av Etiske prinsipper for dommeratferd pkt. 6 at

> En dommer skal holde en saklig tone og opptre verdig og korrekt overfor alle som dommeren har med å gjøre i embetsutøvelsen.
>
> (…)
>
> Dommeren skal vise respekt for de oppgavene advokater og representanter for påtalemyndigheten har i rettspleien. (…)

De ulike uttalelsene som har kommet inn, viser at de som var til stede i hovedforhandlingen har ulike oppfatninger av dommerens prosessledelse. Holmsen oppfattet dommerens avbrytelser og bemerkninger som ukorrekte og krenkende, mens tingrettsdommer Johnsen oppfattet Holmsens reaksjon på irettesettelsen som respektløs. Den ene meddommeren har uttalt at hun ikke reagerte på aktors ordbruk, og at hun oppfattet avbrytelsen som underlig og dommeren som spiss i avbrytelsen. Forsvareren har uttalt at hun ikke kjenner seg igjen i klagen. Hun har bemerket at dommeren var tydelig og klar, og at han ledet rettsmøtet på en ryddig og respektfull måte.

Dommeren har ansvar for å sørge for at parter/ tiltalte og vitner blir behandlet med respekt, og det ligger innenfor dommerens skjønn som administrator å vurdere når inngripen er nødvendig ut fra de situasjonene som oppstår i retten. Inngripen og irettesettelser skal imidlertid være saklig motivert og skje på en høflig måte, og dommeren må vise respekt for aktørenes oppgaver og opplegg.

Det kan stilles spørsmål ved om det var nødvendig av dommeren å slå ned på aktors prosedyre. Det fremstår ikke som opplagt at det var respektløst av aktor å benevne tiltalte som voldsforbryter i den foreliggende saken. Dommerens uttalelse om at aktor tidligere hadde kommet med tilsvarende utsagn, gir inntrykk av at dommerens inngripen var motivert av en form for irritasjon i forhold til aktor. Utvalget viser også til dommerens kommentar om dette til meddommeren på bakrommet.

Slike tilleggskommentarer om en av aktørene kan bidra til å svekke tilliten til retten, og er i beste fall uheldig og er forhold som kan gi grunnlag for kritikk.

SAK 2:
Sak 2 gjelder dommerens behandling av en meddommer, fornærmede og et politivitne. Det er anført at dommeren hadde antipati mot fornærmede og at dette kom til uttrykk under fornærmedes forklaring. Holmsen har bl.a. vist til at dommeren gjentatte ganger foreholdt fornærmede vitneansvaret, var pågående, skarp og aggressiv eller sukket og smilte. Det er videre anført at dommeren ba en meddommer om å tie stille da hun skulle bistå fagdommeren i en situasjon der han ikke oppfattet fornærmedes personalia.

Dommeren har ikke bestridt at han var kritisk til fornærmede og at han gjentatte ganger måtte foreholde ham vitneansvaret. I følge dommeren hadde dette sammenheng med at han oppfattet deler av fornærmedes forklaring som usann. Dommeren har videre vist til at aktor jobbet i motbakke i denne saken, og at det i slike situasjoner er dommerens ansvar å stille kritiske spørsmål for å få saken belyst. Han husker ikke episoden med meddommeren, men har ikke bestridt at dette kan ha skjedd. Dommeren har imidlertid bestridt at han var aggressiv og skarp eller på andre måter opptrådte krenkende i forbindelse med prosessledelsen.

Verken forsvareren eller den ene meddommeren støtter politiinspektør Holmsens oppfatning av dommerens prosessledelse. Den andre meddommeren, som dommeren skal ha bedt om å tie stille, har opplyst at hun ikke husker saken godt nok til å kunne belyse den nærmere. To tilhørere, en politifullmektig og en student fra politihøgskolen, er enig med innklagede i at dommeren opptrådte partisk og var negativ til fornærmede og aktor, jf. uttalelser som er vedlagt klagen.

De uttalelsene som er avgitt samt partenes forklaringer i de muntlige forhandlingene, viser at det er svært ulike beskrivelser og oppfatninger av dommerens prosessledelse. Det som synes å være på det rene er at dommeren var kritisk til saken, og at dette kom til uttrykk i forbindelse med dommerens avhør av fornærmede og politivitnene. Det ligger innenfor dommerens ansvarsområde å stille kritiske spørsmål hvis det er behov for det, herunder å vurdere om det er behov for å foreholde noen av vitnene vitneansvaret. Dette er dommerfaglige vurderinger/ skjønn som utvalget ikke kan overprøve, jf. domstolloven § 236 fjerde ledd. Dersom dommeren opptrer ubehagelig eller lignende i forbindelse med sin inngripen, kan dommerens opptreden være i strid med god dommerskikk. Det må i så fall foreligge konkrete forhold som kan gi grunnlag for kritikk. Det synes ikke å være tilfelle her.

SAK 3:
Sak 3 gjelder to forhold: For det første dommerens prosessledelse under hovedforhandlingen, spesielt behandling av aktor (klager) og forsvarer. For det andre dommerens kontakt med partene om straffutmålingen etter at forhandlingene var avsluttet.

<u>Prosessledelsen</u>
Politiinspektør Holmsen reagerte for det første på at dommeren behandlet ham annerledes enn de andre aktørene ved oppstarten av hovedforhandlingen. Han har påpekt at dommeren hilste og nikket til de andre som var til stede, men at han unnlot blikkontakt med ham. Holmsen oppfattet dette som en form for hersketeknikk fra dommerens side i forhold til ham som aktor.

Det er videre påpekt at dommeren hadde en svært pågående stil med mange korrekser og avbrytelser som medførte usikkerhet hos aktørene, og at dette særlig gikk ut over forsvareren. Ved en anledning under forsvarerens eksaminasjon, skal dommeren ha snudd seg mot aktor og bistandsadvokat og gapet med munnen, himlet med øynene og ristet på hodet.

Dommeren har uttalt at han ikke kan huske episoden med kroppsspråk i forhold til aktor/ bistandsadvokat og mener det er lite sannsynlig at han skal ha opptrådt slik. Han erkjenner imidlertid at han har et tydelig kroppsspråk, er lett å lese og at han kan være utålmodig i retten.

Dommeren har videre bemerket at det var en krevende og vanskelig sak å administrere. Fornærmede var lei seg fordi det hadde blitt en straffesak mot tiltalte som var far til deres barn. Dommeren opplyste i saksforberedelsen til klagesaken, at han tenkte at dette ikke burde vært en straffesak, men en familiesak.

Både forsvareren, bistandsadvokaten og en av meddommerne reagerte på dommerens prosessledelse. Forsvareren har uttalt at han opplevde dommerens prosessledelse som autoritær og med mange avbrytelser, men tilskriver hans krasse prosessledelse som utslag av et ønske om å verne fornærmede og tiltalte mot "overivrige" prosessfullmektiger. Bistandsadvokaten har bemerket at dommeren hadde mange avbrytelser og at han ideelt sett burde utvist større tålmodighet. Den ene meddommeren har uttalt at hun reagerte på arrogant oppførsel fra dommerens side ved enkelte anledninger.

Tilsynsutvalget legger ut fra de opplysningene som foreligger til grunn, at dommeren hadde en prosessledelse som ga partene grunn til å reagere; med en utålmodig stil og mange avbrytelser.

Dommeren har delvis erkjent at han kan ha en stil som er preget av utålmodighet og et tydelig kroppsspråk. Han har også formidlet til utvalget hva han tenkte om saken underveis. Tilsynsutvalget finner det sannsynliggjort at dommerens oppfatning av saken preget prosessledelsen og dommerens opptreden i forhold til aktørene.

Det fremgår av Etiske prinsipper pkt. 3 Upartiskhet

> En dommer skal framtre som upartisk og opptre slik at det ikke med rimelighet kan stilles spørsmål ved dommerens nøytralitet.
>
> En dommer må ikke gi uttrykk for forhåndsstandpunkt i saker han/hun har under behandling (…).
>
> En dommer skal utøve dommergjerningen uten forutinntatte holdninger.
>
> (…)

Det fremgår videre av pkt. 5 Likebehandling at

> En dommer skal ivareta hensynet til likebehandling av parter og øvrige aktører som opptrer for domstolen.
>
> (…)

Utvalget viser videre til pkt. 6. Korrekt opptreden som er nærmere omtalt under sak 1.

Det er et kjernepunkt i dommeretikken at en dommer skal opptre saklig og nøytralt og gjennom sin opptreden bidra til å skape tillit til rettssystemet. Dette innebærer bl.a. at dommere ikke bør flagge sitt syn på saken i retten, men lede prosessen mest mulig balansert slik at parten føler seg rettferdig behandlet. Dette innebærer videre at dommerens meninger om saken skal fremgå av dommen og bør normalt ikke være et tema i prosessledelsen.

<u>Dommerens opptreden etter hovedforhandlingen</u>
Tilsynsutvalget legger til grunn som ubestridt at dommeren like etter at hovedforhandlingen var avsluttet, tok kontakt med forsvarer og bistandsadvokat for en samtale på gangen. Politiinspektør Holmsen ble ikke invitert med på samtalen, men han tok dette opp og fikk dermed bli med.

Mens alle aktørene var samlet på gangen, uttalte dommeren at han hadde merket seg at partene skulle på familievernkontoret noen dager senere. Han ba i den forbindelse partenes advokater om å videreformidle til tiltalte og fornærmede at det ikke var aktuelt å idømme den straffen som aktor hadde påstått. Dommeren opplyste videre at han og meddommerne hadde vært enige om at straffepåstanden var for streng og at dette kunne formidles til tiltalte for å lette den psykiske belastningen.

Holmsen har opplyst at han reagerte sterkt på at dommeren ville videreformidle sine tanker om straffen uten at han var invitert til å bli med på samtalen. Han reagerte videre på at dommeren ikke fulgte de vanlige prinsippene for domsavsigelse med rådslagning for lukkede dører og diskresjon om resultatet frem til dommen er avsagt.

I Etiske prinsipper pkt. 8 Diskresjon, heter det at

> En dommer skal – foruten å overholde lovbestemt taushetsplikt – utvise diskresjon om sensitive forhold som dommeren får kjennskap til i sitt virke og skal ikke bruke slik informasjon til noe formål som ligger utenfor dommergjerningen.
>
> En dommer skal utad bevare taushet om rettens rådslagning og stemmegivning for lukkede dører.
>
> En dommer skal ikke meddele avgjørelsen før den er avsagt.

Dommerens fremgangsmåte i etterkant av hovedforhandlingen er både utradisjonell og uformell og viser et engasjement som ligger utenfor hans rolle og ansvarsområde som rettens leder. Det fremgår klart av dommerens uttalelser både skriftlig og muntlig at tanken var å lette det psykologiske presset for tiltalte og bidra til en mulig forsoning mellom partene på familievernkontoret. Slik uformell opptreden, der dommeren går utenfor den fastsatte rammen, kan bidra til å skape uklarhet om dommerens motiver og nøytralitet. Dette gjelder selv om dommeren har hederlige hensikter. Dette inntrykket av en uklar og uryddig prosess blir forsterket av at aktor ikke ble invitert med på samtalen.

Det er rettens leder som har ansvaret for å styre prosessen med domskonferanse og domsavsigelse slik at den foregår i tråd med regelverket. Det kan ikke forventes at meddommerne motsetter seg den fremgangsmåten som blir foreslått av fagdommeren, selv om den er i strid med regelverket. Dette gjelder særlig for nye meddommere som ikke har erfaring med prosessen.

Dersom resultatet i dommen blir formidlet til partene eller andre før domskonferansen er gjennomført og dommen er avsagt, kan det oppstå tvil om saken er forsvarlig drøftet og avgjort mellom rettens medlemmer. Dette gjelder særlig i et tilfelle som dette, der rettens oppfatning av at aktors påstand var alt for streng ble formidlet rett etter hovedforhandlingen. Det er ingenting som tyder på at dommerne hadde hatt en forsvarlig gjennomgang av saken, herunder rettspraksis og andre straffutmålingsmomenter, før rettens oppfatning ble formidlet.

Tilsynsutvalget finner det forståelig at aktor som representant for påtalemyndigheten reagerte på dommerens fremgangsmåte.

Dommerens opptreden er et formelt brudd på Etiske prinsipper pkt. 8, og gir etter utvalgets vurdering grunnlag for kritikk.

Tilsynsutvalget har kommet til at dommeren skal gis kritikk for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk. Utvalget har i imidlertid delt seg i et flertall og et mindretall når det gjelder begrunnelsen for resultatet.

Utvalgets flertall ved medlemmene Sandbukt, Grøndalen og Ellingsen finner at dommerens opptreden i sak 1 og 3 samlet sett gir grunnlag for å reagere med kritikk. Flertallet viser særlig til at dommerens uttalelser i sak 1 der han i åpen rett uttalte at klager hadde kommet med slike karakteristikker tidligere. Slik negativ ladet omtale av aktor i retten fremstår som unødvendig og

krenkende. Flertallet har videre lagt til grunn at dommeren ledet rettsforhandlingene med en utålmodig og autoritær stil i sak 3, noe som fikk alle aktørene og en meddommer til å reagere. Dommeren synes også å ha inntatt et standpunkt i saken, herunder at den ikke burde vært en straffesak, noe som synes å ha preget både prosessledelsen og hans etterfølgende opptreden. Flertallet viser også til at dommeren i utgangspunktet ikke hadde tenkt at aktor skulle delta i samtalen om straffutmålingen, noe som gir støtte til klagers anførsel om at dommeren ikke opptrådte nøytralt i saken.

Det er etter flertallets oppfatning disse forholdene, sammenholdt med hans etterfølgende opptreden i sak 3, som berettiger til kritikk.

Utvalgets mindretall ved medlemmene Normann og Magnussen finner at dommerens prosessledelse i sak 1 og 3 verken hver for seg eller samlet gir grunnlag for å reagere med kritikk overfor dommeren. Det er uheldige elementer i dommerens opptreden i forbindelse med prosessledelsen i sak 1 og 3. Dette gjelder både hans omtale av aktor i sak 1 og prosessledelsen i sak 3. Det som er utslagsgivende for at mindretallet finner grunnlag for å reagere med kritikk, er det formelle bruddet på Etiske prinsipper pkt. 8 i sak 3.

Et samlet Tilsynsutvalg legger vekt på at tingrettsdommer Johnsen har fått kritikk i en tidligere klagesak (sakene 14-113/ 114) der utvalget la til grunn at han formidlet et forhåndsstandpunkt til en av partene i en foreldretvist i en uformell sammenheng. Utvalget fant at dommerens handlemåte var i strid med Etiske prinsipper pkt. 3 Upartiskhet og pkt. 6 Korrekt opptreden. Dette viser at dommeren tidligere har opptrådt på likeartet måte som i denne klagesaken.

Avsluttende merknader om sakskomplekset:
Tilsynsutvalget har etter den samlede dokumentasjonen og de muntlige forklaringene, merket seg at det har utviklet seg et uheldig samspill mellom tingrettsdommer Johnsen og politiinspektør Holmsen. Dette har en lang forhistorie, men motsetningene ser fortsatt ut til å sette sitt preg på rettssakene.

Utvalget har merket seg at Johnsen fremstår som en aktiv og utålmodig administrator, som har lav terskel for å gripe inn og slå ned på andres avhør, prosedyrer o.l. Dette er også noe han selv har erkjent. Utvalget har i vurderingen av de ulike anførslene lagt til grunn at dommere har et vidt spillerom for å gripe inn og avbryte i rettssalen, og utvalget har forståelse for at dette er nødvendig dersom aktor har en krevende og uryddig stil i retten.

Det er utvalgets generelle oppfatning at de profesjonelle aktørene i rettssakene har et ansvar for å bidra til god atmosfære og gode arbeidsforhold i rettsmøtene. Dommeren, som leder av rettsmøtene, har et overordnet ansvar for dette. Dommerens stil og opptreden har stor betydning for stemningen i rettssalen. Det er derfor viktig at dommere har et bevisst forhold til hvilken stil og rolle de inntar. Dommere bør i stor grad dempe sine personlige oppfatninger av de personene som opptrer i rettssakene. Dersom det oppstår motsetningsforhold mellom dommere og noen av aktørene i retten, og dette setter sitt preg på forhandlingene, er det en svært uheldig situasjon som utvalget anbefaler domstolen å rydde opp i.

Tilsynsutvalget for dommere fatter etter dette slikt enstemmig

vedtak:

Tingrettsdommer Petter Jean Johnsen gis kritikk for å ha opptrådt i strid med god dommerskikk.